

• ELŐSZÓFÉLE •

Három öregkori visszaemlékezést és egy vallomásfélét – 14-15 éves kamaszoktól – tart kezében a kíváncsi olvasó. A visszaemlékezések közül kettő a *paraszti önéletrajz* műfajába sorolható önéletírás, egy pedig inkább *memoár*. A kamaszok vallomásait feldolgozó írás viszont csak amolyan, a tanítványai gondjai iránt is érdeklődő tanárember tanulmánya a felnőtté válás küszöbén álló tizenévesek lelkivilágáról, amolyan lélektani okoskodás.

A paraszti önéletrajzok írójának egyike az 1929-ben Brazíliába kivándorolt Tóth Ferenc, aki Pacséron született és huszonegy éves koráig „ott is ette az édesanyja dagasztotta kenyeret” – ahogyan azt első levelében ő maga is írta –, de ekkor az új hatalom hadseregébe való bevonulás helyett Magyarországra szökött, ahonnan négyévi ott-tartózkodás után, az 1928-ban Brazíliába kivándorolt apja és öccse után ment. Leveleit onnan, új otthonából küldözgette haza itthon maradt rokonainak, elsősorban testvéreinek, a Bácskossuthfalván/Moravicán élő Rókáné Tóth Rozáliának és a Pacséron maradt Becéné Tóth Lídiának, de még inkább Lídia lányának, az ugyancsak Pacséron élő Biczóné Bece Júliának, unokahúgának, akik révén rendszeresen tájékozódott is az itthoni eseményekről. Rozi testvére¹ juttatta el hozzá például a bácskossuthfalvi/moravicai *Közlöny* 2. számát is, amelyben a Farkas Julcsa történetével kapcsolatos olvasói reagálásokról olvasott, és írta meg a maga verzióját 1978-ban. Már ebben az első levélben is annyi mindent említ, hogy nem hagyhattam válasz nélkül, és elkezdtünk levelezni. Feri bácsi ekkor 70 éves volt, amikor pedig az utolsó üzenetet kaptam tőle (2000 augusztusában) elmúlt 90!

Leveleiben sohasem kesergett, sohasem háborgott, mindent a maga természetes valójában fogadott és élt át, úgy tűnt, hogy az életet mindig a derűsebb oldaláról nézte. A kihívásoktól sohasem rettent vissza, ellenkezőleg: higgadt ésszel, józan megfontoltsággal bátran vállalta a harcot, és végül is győzedelmeskedett. A négy elemít végzett Feri bácsit

■

¹ A levélírónál három évvel idősebb Rozália szintén szívesen és ízesen emlékezett vissza életére, életének egy-egy lélekemelőbb vagy szívet szomorítóbb eseményére. Hogy árnyaltabb legyen a kép, amelyet a levelek vázolnak, ezekből az írásokból is bekerült több a kötetbe.

•

az első világháború okozta megpróbáltatások miatt már hatéves korában libapásztornak szegődött a hadba vonult családfenntartó édesapa nélkül magára maradt édesanyja. Alighogy befejezte az első elemi, kiskanásznak szegődtek. Kilencéves korában már napszámba járt, sőt aratáskor marokszedőnek állt. Egy évvel később kisbéresnek szegődött, majd a negyedik elemi befejezése után a 11. életében járó kisgyerek nyáron újfent markot szedett, ősszel pedig kukoricát tört. Aztán ismét kisbéresnek, majd kiskocsisnak állt, és 1925-ben, 17 éves korában igazi férfitöltőt igénylő részaratást vállalt. De Brazíliában se rettent vissza a megpróbáltatásoktól. Volt selyemhernyó-tenyésztő, kiskereskedő, asztalos, mindent vállaló és javító ezermester, aztán, amikor már válogathatott is a megbízatásokban: kerékpárjavító és végül könyvkötő.

Akik végigolvassák leveleit, arról is meggyőződhetnek, hogy szerzőjük a közszerepléstől se zárkózott el (muzsikált, illetve köszöntöket mondott különféle ünnepeken), sőt – ha úgy adódott – „újságírásra” is vállalkozott. Ismeretterjesztő tájékoztatót küldött a trópusi esőről a budapesti rádióknak, cikkeket írt a helyi lapnak kivándorlása megpróbáltatásairól, keserűségeiről, a tőlem kapott adatok alapján beszámolt a pacséri lakosságfogyatkozásról stb.

A huszonegy évig tartó levelezésünk során egyszer esett meg velem, hogy elérzékenyült. 91 éves korában (71 évi idegenben élés után!) az 1999. november 28-án kezdett és december 1-jén befejezett levelében írta, hogy „meglepett a *Szülőföldem szép határának* 2. verse. Meglepett azért is, mert az iskolában nem tanultuk, azaz hogy nem ismertem. Különösen szíven ütött az utolsó verse: »Kisded hajlék, hol születtem, hej tőled be távol estem...« Meg is könnyeztem. Mert csak mostan éreztem át igazán, hogy hová jutottam a pacséri Könyves Kálmán utca 989-es háztól.”

A másik visszaemlékező szintén pacséri, de ő a katonaeveket leszámítva huzamosabb időre sohasem hagyta el szülőfaluját, pontosabban szülőfaluja határát, mert a hetekig tartó nyári és őszi munkák idején bizony hetekre is kilométerekre került otthonától, és a hétvégeket leszámítva az éppen munkát adó környékbeli uradalmak, nagygazdák szálláshelyein hajtotta le fejét pihenni és erőt gyűjteni a másnapi munkára. Mert amíg

•

mozogni bírt, a munka volt élete meghatározója. Ez derült ki élete bármelyik szakaszának a felelevenítéséből, elbeszéléséből. Munkaerejének elvesztésével vált elkeseredetté, kiszolgáltatottá.

Életútja a második világháború után bekövetkezett földosztásig – leszámítva az inaséveket – nagy általánosságban a nincstelen, a földnélküli falusi szegény emberek, vagy ahogyan ő fogalmaz: *a földműveléssel foglalkozó napszámosok* tipikus életútja volt. Sorsán *az áldásos földosztás* változtatott, és csinált a föld nélküli napszámosból földtulajdonnal rendelkező parasztot, aki az erőszakkal létrehozott szövetkezetek fölbomlása után élete végéig önállóan gazdálkodott, és arra törekedett, hogy gyermekei számára iskoláztatásuk révén a kitorés, a fölemelkedés útját biztosítsa.

Hogy megérte-e?

Amíg dolgozni bírt, ezen nem töprengett, amikor pedig magatehetetlenné vált, a töprengés nem segített rajta. Könyöradományra szorult. Szomorú summája ez egy hosszú, munkával eltöltött életnek.

A harmadik visszaemlékező egy iskolázott, teológiát végzett írástudó ember, egy pap, aki élete alkonyán öngazolásul vetette papírra élete folyását. Hogy írását mégis idesorolom, annak oka, hogy írásából – egyéni tragédiáján kívül – fény derül a szolgálati helyein végbement változásokra, megfigyelt szokásokra, emberi magatartásokra, melyek rögzítésével XIX. század végi, XX. század eleji történelmi, helytörténeti, néprajzi, nyelvjárási, művelődéstörténeti stb. értékeket őriz meg.

•

•

•